

<i>Rodzaj dokumentu:</i>	Sprawozdanie za rok 2020 województwo lubuskie
<i>Egzamin:</i>	Egzamin maturalny
<i>Przedmiot:</i>	Język polski
<i>Poziom:</i>	Poziom podstawowy Poziom rozszerzony
<i>Termin egzaminu:</i>	Termin główny – czerwiec 2020 r.
<i>Data publikacji dokumentu:</i>	30 października 2020 r.

Opracowanie

Agnieszka Romerowicz (Centralna Komisja Egzaminacyjna)
dr Mariusz Chołody (Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu)

Redakcja

dr Wioletta Kozak (Centralna Komisja Egzaminacyjna)
dr Marcin Smolik (Centralna Komisja Egzaminacyjna)

Opracowanie techniczne

Andrzej Kaptur (Centralna Komisja Egzaminacyjna)

Współpraca

Beata Dobrosielska (Centralna Komisja Egzaminacyjna)
Agata Wiśniewska (Centralna Komisja Egzaminacyjna)
Pracownie ds. Analiz Wyników Egzaminacyjnych okręgowych komisji egzaminacyjnych

Opracowanie dla województwa lubuskiego

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu
dr Mariusz Chołody
Anna Sperling
Andrzej Popiół
Michał Pawlak

Centralna Komisja Egzaminacyjna
ul. Józefa Lewartowskiego 6, 00-190 Warszawa
tel. 022 536 65 00, fax 022 536 65 04
e-mail: sekretariat@cke.gov.pl
www.cke.gov.pl

Spis treści

Poziom podstawowy. Opis arkusza maturalnego	4
Poziom podstawowy. Dane dotyczące populacji zdających	4
Poziom podstawowy. Przebieg egzaminu.....	5
Poziom podstawowy. Podstawowe dane statystyczne	6
Poziom rozszerzony. Opis arkusza maturalnego	11
Poziom rozszerzony. Dane dotyczące populacji zdających	12
Poziom rozszerzony. Przebieg egzaminu	13
Poziom rozszerzony. Podstawowe dane statystyczne	14
Komentarz	17
Wnioski i rekomendacje	34

Poziom podstawowy. Opis arkusza egzaminu maturalnego

Egzamin z języka polskiego na poziomie podstawowym polegał na rozwiązaniu dwóch zestawów zadań sprawdzających stopień rozumienia różnych warstw tekstu nieliterackiego, umiejętność przekształcania takiego tekstu, a także świadomość językową zdającego. Na egzaminie należało również napisać wypracowanie związane ze wskazanym w temacie tekstem literackim.

Pierwszy zestaw zadań w części testowej arkusza przygotowany został w związku z tekstem *Przydatność sztuki przekonywania* opracowanym na podstawie fragmentu książki Tadeusza Pszczołowskiego *Umiejętność przekonywania i dyskusji*. Do tekstu odnosiło się 7 zadań: 4 zadania zamknięte (po jednym typu prawda-fałsz, z luką, na dobieranie i wielokrotnego wyboru) oraz 3 zadania krótkiej odpowiedzi.

Drugi zestaw zadań dotyczył tekstu *Co znaczy myśleć?* opracowanego na podstawie fragmentu książki Józefa Tischnera *Wędrowni w krainę filozofów*. Do tego tekstu odnosiło się 6 zadań: jedno zadanie zamknięte (podwójnego wyboru), cztery zadania otwarte krótkiej odpowiedzi, w tym jedno polegające na uzupełnieniu tabeli, oraz jedno zadanie rozszerzonej odpowiedzi (streszczenie).

W drugiej części arkusza egzaminacyjnego zamieszczono dwa tematy, z których zdający wybierał i realizował jeden. Temat 1. (**Jak wprowadzenie elementów fantastycznych do utworu wpływa na przesłanie tego utworu? Rozważ problem i uzasadnij swoje zdanie, odwołując się do podanych fragmentów „Wesela”, do całego dramatu Stanisława Wyspiańskiego oraz wybranego tekstu kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 wyrazów.**) wymagał napisania wypowiedzi argumentacyjnej w formie rozprawki problemowej. Temat 2. (**Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i ją uzasadnij. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 wyrazów.**) wymagał napisania interpretacji wiersza pt. *Daremne* Anny Kamieńskiej. Zdający musiał przedstawić koncepcję interpretacyjną i ją uzasadnić.

Za rozwiązanie wszystkich zadań można było uzyskać 70 punktów (20 punktów za test oraz 50 punktów za wypracowanie).

Poziom podstawowy. Dane dotyczące populacji zdających

TABELA 1. ZDAJĄCY ROZWIĄZUJĄCY ZADANIA W ARKUSZU STANDARDOWYM*

Liczba zdających		6137
Zdający rozwiązujący zadania w arkuszu standardowym	z liceów ogólnokształcących	3635
	z techników	2502
	ze szkół na wsi	148
	ze szkół w miastach do 20 tys. mieszkańców	1769
	ze szkół w miastach od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców	1164
	ze szkół w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców	3056
	ze szkół publicznych	5679
	ze szkół niepublicznych	458
	kobiety	3308
	mężczyźni	2829
	bez dysleksji rozwojowej	5626
	z dysleksją rozwojową	511

* Dane w tabeli dotyczą tegorocznych absolwentów.

Z egzaminu zwolniono 4 osoby – laureatów i finalistów Olimpiady Literatury i Języka Polskiego.

TABELA 2. ZDAJĄCY ROZWIĄZUJĄCY ZADANIA W ARKUSZACH DOSTOSOWANYCH

Zdający rozwiązujący zadania w arkuszach dostosowanych	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	9
	słabowidzący	11
	niewidomi	0
	słabosłyszący	5
	niesłyszący	1
	Ogółem	26

Poziom podstawowy. Przebieg egzaminu

TABELA 3. INFORMACJE DOTYCZĄCE PRZEBIEGU EGZAMINU

Termin egzaminu		8 czerwca 2020	
Czas trwania egzaminu dla arkusza standardowego		170 minut	
Liczba szkół		144	
Liczba zespołów egzaminatorów*		8	
Liczba egzaminatorów*		152	
Liczba obserwatorów ¹ (§ 8 ust. 1)		0	
Liczba unieważnień ²	w przypadku:		
	art. 44zzv pkt 1	stwierdzenia niesamodzielnego rozwiązywania zadań przez zdającego	0
	art. 44zzv pkt 2	wniesienia lub korzystania przez zdającego w sali egzaminacyjnej z urządzenia telekomunikacyjnego	0
	art. 44zzv pkt 3	zakłócenia przez zdającego prawidłowego przebiegu egzaminu	0
	art. 44zzw ust. 1	stwierdzenia podczas sprawdzania pracy niesamodzielnego rozwiązywania zadań przez zdającego	0
	art. 44zzy ust. 7	stwierdzenie naruszenia przepisów dotyczących przeprowadzenia egzaminu maturalnego	0
	art. 44zzy ust. 10	niemożność ustalenia wyniku (np. zaginięcie karty odpowiedzi)	0
Liczba wglądów ² (art. 44zzz)		34	

* Dane dotyczą obu poziomów egzaminu (podstawowego i rozszerzonego) łącznie.

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 2223, ze zm.).

² Ustawa o systemie oświaty (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1327).

Poziom podstawowy. Podstawowe dane statystyczne

Wyniki zdających

WYKRES 1. ROZKŁAD WYNIKÓW ZDAJĄCYCH

Język polski, poziom podstawowy

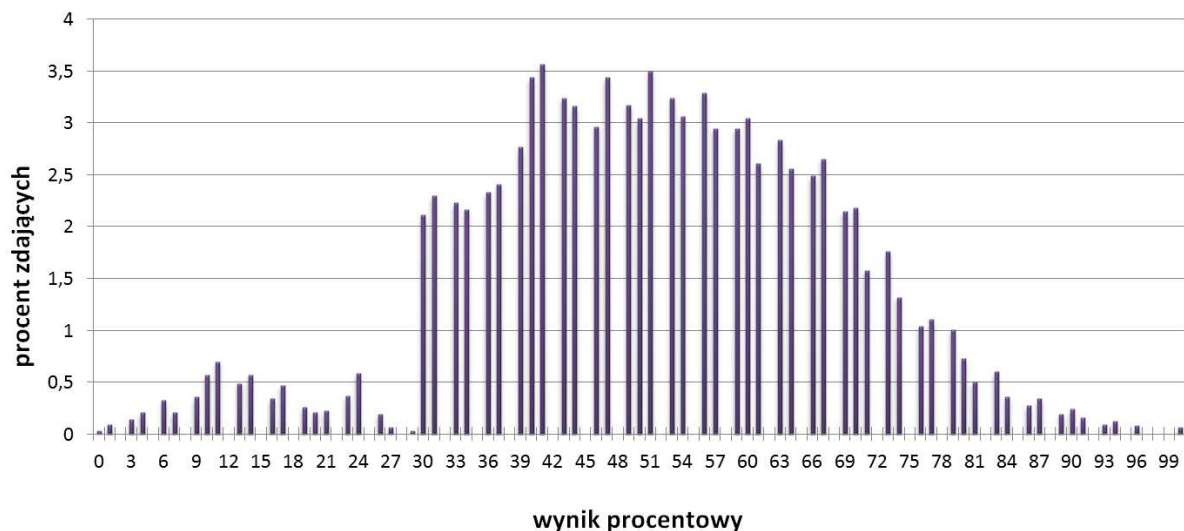

TABELA 4. WYNIKI ZDAJĄCYCH – PARAMETRY STATYSTYCZNE*

Zdający	Liczba zdających	Minimum (%)	Maksimum (%)	Mediana (%)	Modalna (%)	Średnia (%)	Odchylenie standardowe (%)
ogółem	6137	0	100	51	41	51	16,79
w tym:							
z liceów ogólnokształcących	3635	0	100	56	60	55	16,65
z techników	2502	1	96	46	40	45	15,28

* Dane dotyczą wszystkich tegorocznych absolwentów. Parametry statystyczne są podane dla grup liczących 30 lub więcej zdających.

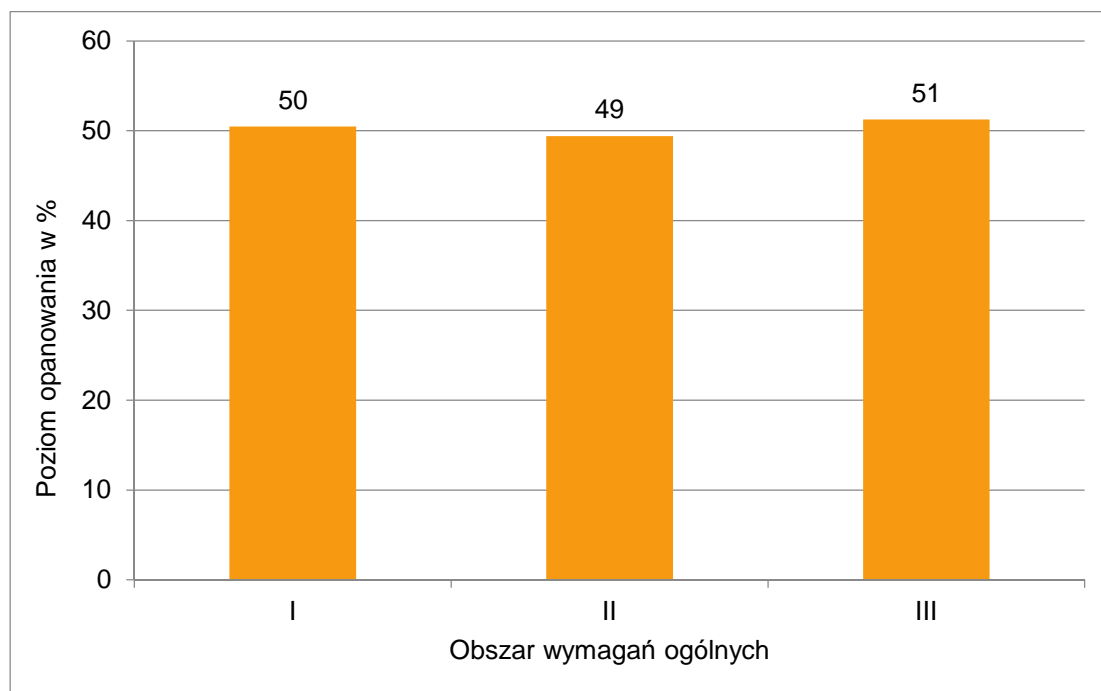
Poziom wykonania zadań

TABELA 5. POZIOM WYKONANIA ZADAŃ

Nr zad.	Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe	Poziom wykonania zadania (%)
1.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.1) odczytuje sens całego tekstu [...] oraz wydzielonych przez siebie fragmentów [...]; 1.2) [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.	53
2.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. III. Tworzenie wypowiedzi.	Zdający: 1.1) odczytuje sens całego tekstu [...] oraz wydzielonych przez siebie fragmentów [...]; 1.2) [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte. 3.1.) analizuje i definiuje [...] znaczenia słów. <i>Umiejętność z III etapu edukacyjnego</i> Zdający: 1.5) [...] uzasadnia własne zdanie [...].	76
3.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 3.1.) analizuje i definiuje [...] znaczenia słów.	85
4.1.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.1) odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych [...]) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens [...] na tle całości.	80
4.2.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.1) odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych [...]) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens [...] na tle całości. 1.5) wyróżnia kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym.	53
5.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.1) odczytuje sens [...] wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich [...] funkcje na tle całości. 1.4) rozpoznaje zastosowane [...] środki językowe.	52
6.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.4) rozpoznaje zastosowane [...] środki językowe.	16
7.1	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.	Zdający: 1.2) [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte [...]. Zdający zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela.	85
7.2	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.	Zdający: 1.1) odczytuje sens całego tekstu [...]. 1.2) [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte [...]. Zdający zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela.	32

8.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.1) odczytuje sens całego tekstu [...] oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; 1.2) [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte. 1.5) wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym [...].	63
9.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.1) odczytuje sens całego tekstu [...] oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; 1.2) [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.	76
10.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.1) odczytuje sens całego tekstu [...] oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; 1.2) [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte; 1.5) wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym [...].	28
11.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.4) wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście.	57
12.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.1) odczytuje sens całego tekstu [...] oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości; 1.4) rozpoznaje zastosowane [...] środki językowe i ich funkcje w tekście.	19
13.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. III. Tworzenie wypowiedzi.	Zdający: 1.5) wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym, dokonuje jego logicznego streszczenia. 1.7) wykonuje różne działania na tekście cudzym ([...] streszcza [...]).	29
14.	Wypracowanie (poziom spełnienia wymagań w zakresie tworzenia dłuższego tekstu pisanego ujęty łącznie dla rozprawki problemowej oraz interpretacji utworu literackiego)		
Treść	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.1) odczytuje sens całego tekstu [...]; 1.2) [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte [...].	46
Poprawność rzeczowa	II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. III. Tworzenie	Zdający: 1.2) określa problematykę utworu; 2.4) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera ([...] sytuacja liryczna, akcja); 3.2) wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty [...]; 3.3) porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich.	66

Zamyśl kompozycyjny	wypowiedzi.	Zdający: 1.1) tworzy dłuższy tekst pisany [...] (rozprawka, [...]) interpretacja utworu literackiego [...] zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej; 1.2) przygotowuje wypowiedź [...] (wybiera [...] odpowiedni układ kompozycyjny, analizuje temat, wybiera formę kompozycyjną, [...] dobiera właściwe słownictwo); 1.3) tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje ich selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie).	65	
Spójność lokalna			76	
Stosowność stylu	III. Tworzenie wypowiedzi.	Zdający: 2.1) rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich (gimnazjum); 2.2) sprawnie posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny; zna granice stosowania slangu młodzieżowego (gimnazjum).	75	
Poprawność językowa			Zdający: 2.1) operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych [...]; 2.3) tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wystawiania się [...] (gimnazjum); 2.4) stosuje związki frazeologiczne, rozumiejąc ich znaczenie (gimnazjum); 2.5) stosuje różne rodzaje zdań we własnych tekstach [...] (gimnazjum); 2.10) stosuje poprawne formy odmiany [...] wyrazów w związkach składniowych (gimnazjum).	44
Poprawność zapisu			Zdający: 2.6) wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu reguł interpunkcyjnych [...] (gimnazjum); 2.5) pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (szkoła podstawowa); 2.6) poprawnie używa znaków interpunkcyjnych [...] (szkoła podstawowa).	40

WYKRES 2.**POZIOM WYKONANIA ZADAŃ W OBSZARZE WYMAGAŃ OGÓLNYCH**

Poziom rozszerzony. Opis arkusza egzaminu maturalnego

Egzamin z języka polskiego na poziomie rozszerzonym polegał na napisaniu wypracowania na jeden z dwóch tematów zamieszczonych w arkuszu egzaminacyjnym.

Temat 1. (**Określ, jaki problem podejmuje Bożena Chrzęstowska w podanym tekście. Zajmij stanowisko wobec rozwiązania przyjętego przez autorkę, odwołując się do tego tekstu oraz innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 wyrazów.**) wymagał od zdającego napisania wypowiedzi argumentacyjnej związanej z dołączonym fragmentem tekstu krytycznoliterackiego Bożeny Chrzęstowskiej *Prawda i „zmyślenie” literackie*.

Temat 2. (**Dokonaj interpretacji porównawczej podanych tekstów. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 wyrazów.**) wymagał napisania wypowiedzi zawierającej interpretację porównawczą utworów poetyckich Jana Kochanowskiego *Do snu* oraz Zbigniewa Herberta *Język snu*.

Za rozwiązanie zadania można było uzyskać 40 punktów.

Poziom rozszerzony. Dane dotyczące populacji zdających

TABELA 6. ZDAJĄCY ROZWIĄZUJĄCY ZADANIA W ARKUSZU STANDARDOWYM*

Liczba zdających		1148
Zdający rozwiązujący zadania w arkuszu standardowym	z liceów ogólnokształcących	863
	z techników	285
	ze szkół na wsi	16
	ze szkół w miastach do 20 tys. mieszkańców	331
	ze szkół w miastach od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców	231
	ze szkół w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców	570
	ze szkół publicznych	1053
	ze szkół niepublicznych	95
	kobiety	911
	mężczyźni	237
	bez dysleksji rozwojowej	1078
	z dysleksją rozwojową	70

* Dane w tabeli dotyczą tegorocznych absolwentów.

Z egzaminu zwolniono 4 osoby – laureatów i finalistów Olimpiady Literatury i Języka Polskiego.

TABELA 7. ZDAJĄCY ROZWIĄZUJĄCY ZADANIA W ARKUSZACH DOSTOSOWANYCH

Zdający rozwiązujący zadania w arkuszach dostosowanych	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	1
	słabowidzący	0
	niewidomi	2
	słabosłyszący	0
	niestyszący	0
	Ogółem	3

Poziom rozszerzony. Przebieg egzaminu

TABELA 8. INFORMACJE DOTYCZĄCE PRZEBIEGU EGZAMINU

Termin egzaminu		8 czerwca 2020	
Czas trwania egzaminu dla arkusza standardowego		180 minut	
Liczba szkół		114	
Liczba zespołów egzaminatorów*		8	
Liczba egzaminatorów*		152	
Liczba obserwatorów ³ (§ 8 ust. 1)		0	
Liczba unieważnień ⁴	w przypadku:		
	art. 44zzv pkt 1	stwierdzenia niesamodzielnego rozwiązywania zadań przez zdającego	0
	art. 44zzv pkt 2	wniesienia lub korzystania przez zdającego w sali egzaminacyjnej z urządzenia telekomunikacyjnego	0
	art. 44zzv pkt 3	zakłócenia przez zdającego prawidłowego przebiegu egzaminu	0
	art. 44zzw ust. 1	stwierdzenia podczas sprawdzania pracy niesamodzielnego rozwiązywania zadań przez zdającego	0
	art. 44zzy ust. 7	stwierdzenie naruszenia przepisów dotyczących przeprowadzenia egzaminu maturalnego	0
	art. 44zzy ust. 10	niemożność ustalenia wyniku (np. zaginięcie karty odpowiedzi)	0
Liczba wglądów ⁴ (art. 44zzz)		17	

* Dane dotyczą obu poziomów egzaminu (podstawowego i rozszerzonego) łącznie.

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 2223, ze zm.).

⁴ Ustawa o systemie oświaty (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1327).

Poziom rozszerzony. Podstawowe dane statystyczne

Wyniki zdających

WYKRES 3. ROZKŁAD WYNIKÓW ZDAJĄCYCH

TABELA 9. WYNIKI ZDAJĄCYCH – PARAMETRY STATYSTYCZNE*

Zdający	Liczba zdających	Minimum (%)	Maksimum (%)	Mediana (%)	Modalna (%)	Średnia (%)	Odchylenie standardowe (%)
ogółem	1148	0	100	55	75	54	23,31
w tym:							
z liceów ogólnokształcących	863	0	100	60	75	58	22,52
z techników	285	0	100	43	43	43	21,74

* Dane dotyczą wszystkich tegorocznych absolwentów. Parametry statystyczne są podane dla grup liczących 30 lub więcej zdających.

Poziom wykonania zadań

TABELA 10. POZIOM WYKONANIA ZADANIA (poziom spełnienia wymagań w zakresie tworzenia dłuższego tekstu pisanego ujęto łącznie dla wypowiedzi argumentacyjnej i interpretacji porównawczej)

Kryt.	Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe	Poziom wykonania (%)
Treść	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.1. odczytuje sens całego tekstu [...]; 1.2. [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte [...]; 1.4) wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście; 1.7) rozpoznaje w wypowiedzi ironię, objaśnia jej mechanizm i funkcję; PR 1.2) twórczo wykorzystuje wypowiedzi krytycznoliterackie i teoretycznoliterackie (np. recenzja, szkic, artykuł, esej).	54
Poprawność rzeczowa	II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.	Zdający: 1.2) określa problematykę utworu; 1.3) rozpoznaje konwencję literacką [...]; 2.1) wskazuje zastosowane w utworze środki wyrazu artystycznego i ich funkcje [...] oraz inne wyznaczniki poetyki danego utworu (z zakresu podstaw wersyfikacji, kompozycji, genologii) i określa ich funkcje; 2.4) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera ([...] sytuacja liryczna [...]); 2.5) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty (dostrzega cechy wspólne i różne); PR 2.1) wskazuje związki między różnymi aspektami utworu (estetycznym, etycznym i poznawczym); PR 2.3) rozpoznaje aluzje literackie i symbole kulturowe [...] oraz ich funkcję ideową i kompozycyjną, a także znaki tradycji [...];	62
Zamyśl kompozycyjny		3.1) wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (np. słowa-klucze, wyznaczniki kompozycji); 3.2) wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty [...]; 3.3) porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich; 3.4) odczytuje treści alegoryczne i symboliczne utworu; PR 3.1) dostrzega i komentuje estetyczne wartości utworu literackiego; 3.2) przeprowadza interpretację porównawczą utworów literackich; PR 4.1) wskazuje różne sposoby wyrażania wartościowań w tekstach.	63
Spójność lokalna	III. Tworzenie wypowiedzi.	Zdający: 1.1) tworzy dłuższy tekst pisany [...] (rozprawka, [...]) interpretacja utworu literackiego [...] zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej; 1.2) przygotowuje wypowiedź (wybiera formę gatunkową i odpowiedni układ kompozycyjny, analizuje temat, wybiera formę kompozycyjną, [...] dobiera właściwe słownictwo); 1.3) tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki [...].	72

Stosowność stylu	III. Tworzenie wypowiedzi.	2.1) rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich (gimnazjum); 2.2) sprawnie posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny; zna granice stosowania slangu młodzieżowego (gimnazjum).	71
Poprawność językowa		2.1) operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych [...]; 2.3) tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wystawiania się [...] (gimnazjum); 2.4) stosuje związki frazeologiczne, rozumiejąc ich znaczenie (gimnazjum); 2.5) stosuje różne rodzaje zdań we własnych tekstach [...] (gimnazjum); 2.10) stosuje poprawne formy odmiany [...] wyrazów w związkach składniowych [...] (gimnazjum).	34
Poprawność zapisu		2.6) wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu reguł interpunkcyjnych [...] (gimnazjum); 2.5) pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (szkoła podstawowa); 2.6) poprawnie używa znaków interpunkcyjnych [...] (szkoła podstawowa).	32

Analiza jakościowa rozwiązań

POZIOM PODSTAWOWY

Poziom wykonania zadań w obszarze wymagań ogólnych

Egzamin maturalny z języka polskiego w 2020 roku na poziomie podstawowym sprawdzał stopień opanowania umiejętności uczniów w trzech obszarach wymagań ogólnych, które określone są w podstawie programowej:

- I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.
- II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.
- III. Tworzenie wypowiedzi.

Abiturienti najlepiej opanowali wymagania ogólne ujęte w obszarze III, tj. tworzenie wypowiedzi (poziom wykonania: 51%), natomiast w przypadku obszaru I (odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji) oraz obszaru II (analiza i interpretacja tekstów kultury) tegoroczni maturzyści wykazali stopień opanowania tych wymagań na zbliżonym poziomie (50% i 49%). Stopień opanowania wszystkich wymagań ogólnych okazał się zatem porównywalny.

Poziom wykonania zadań w obszarze wymagań szczegółowych

Stopień opanowania umiejętności sprawdzanych w zadaniach testowych

Wszystkie zadania w części testowej arkusza egzaminacyjnego sprawdzały stopień rozumienia przez zdających dwóch tekstów nieliterackich: tekstu pt. *Przydatność sztuki przekonywania* Tadeusza Pszczołowskiego oraz tekstu *Co znaczy myśleć?*, opracowanego na podstawie fragmentu książki Józefa Tischnera *Wędrowki w krainę filozofów*. Udzielając odpowiedzi na poszczególne zadania, maturzyści musieli wykazać się umiejętnościami analitycznymi i interpretacyjnymi, związanymi z koniecznością odczytywania podanych tekstów na poziomach znaczeń, struktur i komunikacji.

Zadania znajdujące się w części testowej arkusza maturalnego charakteryzuje zróżnicowana forma. Dzięki funkcjonalnym konstrukcjom poleceń w poszczególnych zadaniach w sposób zintegrowany badano poziom opanowania umiejętności złożonych. Abiturienti zobowiązani byli do wykazania się umiejętnością rozumienia tekstów nieliterackich i dokonywania złożonych operacji myślowych.

Odczytanie sensów tekstów zamieszczonych w arkuszu i wybranych fragmentów tych tekstów sprawdzały zadania 1. i 9. Zadanie 1., które polegało na ocenieniu prawdziwości stwierdzeń odnoszących się do tekstu Pszczołowskiego, okazało się dla zdających umiarkowanie trudne (poziom wykonania zadania: 53%). Natomiast zadanie 9., w którym abiturient miał wyjaśnić, na czym, zdaniem Tischnera, polega podobieństwo między matką a filozofem, a zatem zobowiązany był do objaśnienia analogii pomiędzy matką a filozofem

w prowadzeniu człowieka do samodzielności, było dla abiturientów łatwe (poziom wykonania zadania: 76%).

Właściwe odczytanie sensu argumentacyjnych tekstów nieliterackich możliwe jest m.in. dzięki rozpoznaniu pojawiających się w nich kluczowych pojęć i twierdzeń. W odniesieniu do tekstu Pszczołowskiego tym wymaganiom szczegółowym podporządkowane były zadania 4.1. i 4.2., z kolei zadania 8. i 10. badały te umiejętności w odniesieniu do tekstu Tischnera. Zadanie 4.1., które polegało na wyjaśnieniu sensu sformułowania *urabianie ludzkiego tworzywa*, nie było dla osób zdających trudne, przeciwnie – okazało się łatwe (poziom wykonania zadania: 80%). Inaczej w przypadku zadania 4.2., które wskazywało na konieczność objaśnienia sformułowania pojawiającego się w tekście *Przydatność sztuki przekonywania*. Zdający zwykle potrafili wyjaśnić, na czym polega kontrowersyjność sformułowania *ludzkie tworzywo* (np. słowa „tworzywo” używa się do opisywania przedmiotów martwych), lecz w kontekście załączonego tekstu nie radzili sobie z wyjaśnieniem trafności tego sformułowania (np. człowiek upodabnia się do tworzywa, gdyż można go zmieniać tak, jak tego chce inny człowiek). To zadanie, badające rozumienie sensu testu w perspektywie kluczowych pojęć i twierdzeń, było dla osób zdających umiarkowanie trudne (poziom wykonania zadania: 53%). Podobnie w przypadku zadania 8., które odnosiło się do tekstu Tischnera, sformułowanie argumentu uzasadniającego przekonanie autora, że *wciąż na nowo trzeba się nam uczyć myślenia*, było dla zdających umiarkowanie trudne (poziom wykonania zadania: 63%). Najtrudniejsze z tej grupy zadań było zadanie 10. (poziom wykonania zadania: 28%). Zdający mieli duży kłopot z poprawnym, zgodnym z sensem wypowiedzi Tischnera, skonstruowaniem dwóch argumentów uzasadniających wskazane w poleceniu przekonanie autora. Kłopotliwe było nie tylko poprawne skonstruowanie argumentów, ale również nieliteralne rozumienie przytoczonej opinii Tischnera; wiele osób zdających ograniczało swoją odpowiedź do twierdzeń wskazujących na jednoznacznie negatywny wydźwięk słów Martina Heideggera.

Umiejętność rozumienia sensu tekstu, odczytywania zawartych w nich znaczeń jawnych i ukrytych, zdolność do rozumienia znaczenia słów pojawiających się w tekście, a także uzasadnianie własnego zdania badało zadanie 2. Polecenie wskazywało konieczność odniesienia się do tekstu Pszczołowskiego, rozstrzygnięcia, czy zdaniem autora przekonywanie jest rodzajem dialogu. Zdający musieli również uzasadnić własne stanowisko. Na podstawie tekstu abiturient mógł udzielić odpowiedzi wskazującej, że przekonywanie jest rodzajem dialogu (np. wymiana zdań między osobą przekonującą i przekonywaną), lub uzasadnić, że przekonywanie nie jest rodzajem dialogu (np. tylko jedna osoba przedstawia swoje argumenty drugiej). Zadanie to było dla osób zdających łatwe (poziom wykonania zadania: 76%).

Zadanie 7. złożone było z dwóch podpunktów. W zadaniu 7.1. osoby zdające musiały rozpoznać autora i podać tytuł utworu, z którego pochodzi podany fragment dzieła – zadanie to okazało się dla abiturientów łatwe (poziom wykonania zadania: 85%). Zdecydowanie trudniejsze było jednak zadanie 7.2., którego konstrukcja funkcjonalnie łączyła zdolność rozumienia tekstu nieliterackiego i odczytywania znaczeń niedostównych z tekstu literackiego; zadanie integrowało rozumienie problematyki tekstu Pszczołowskiego, fragmentu *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza oraz całego utworu, którego nie można pominąć w procesie kształcenia, gdyż znajduje się on na liście lektur obowiązkowych (poziom wykonania zadania: 32%). Osoba udzielająca odpowiedzi powinna wykazać

znajomość fabuły wskazanego tekstu oraz połączyć interpretację podanego fragmentu dzieła z problematyką przedstawioną w tekście *Przydatność sztuki przekonywania*.

Poziom wykonania zadania 3. (85%) świadczy z kolei o tym, że zdający dobrze opanowali umiejętność analizowania i definiowania znaczenia słów. Zadanie polegało na zastąpieniu wskazanych wyrazów w zdaniu z tekstu Pszczołowskiego innymi wyrazami o charakterze synonimicznym (*prawdziwe* – przypuszczalne/pewne oraz *prawdopodobne* – możliwe/jednoznaczne). To zadanie okazało się dla zdających łatwe.

O ile zdający dobrze poradzili sobie z umiejętnością analizowania i definiowania słów w zadaniu 3., o tyle w zadaniu 11. uzasadnienie celowości użycia środków językowych, a także wcześniejsze ich rozpoznanie, okazało się dla nich umiarkowanie trudne (poziom wykonania zadania: 57%). Prawidłowe rozwiązanie polegało na określeniu głównej cechy stylu tekstu Tischnera oraz wybraniu, spośród trzech podanych, odpowiedzi wskazujące na środki językowe, dzięki którym nadany został tekstowi charakter ekspresywny.

Poprawne udzielenie odpowiedzi w zadaniu 6. wymagało od abiturienta rozumienia sensu ogólnego tekstu i wskazania spośród podanych określeń tych, które charakteryzują język tekstu Pszczołowskiego – zadanie to było dla zdających najtrudniejsze (poziom wykonania zadania: 16%). Podobnie w przypadku zadania 12., które również badało umiejętność rozumienia sensu tekstu oraz rozpoznawania zastosowanych w tekście środków językowych i określenia ich funkcji; to zadanie było dla abiturientów bardzo trudne (poziom wykonania zadania: 19%). W grupie zadań weryfikujących umiejętność rozumienia sensu tekstu oraz rozpoznania zastosowanych w tekście środków językowych znalazło się także zadanie 5., które było dla zdających umiarkowanie trudne (52%). Polegało ono na przyporządkowaniu określonej funkcji do zacytowanych z tekstu Pszczołowskiego zdań. Badało zatem, czy osoba zdająca rozumie zasady konstrukcji tekstu nieliterackiego oraz czy potrafi rozpoznać struktury językowe zastosowane przez autora w celu organizacji tekstu i porządkowania głównych idei zaprezentowanego wywodu.

Zadanie 13. wymagało od abiturientów poprawnego skonstruowania streszczenia tekstu Tischnera. Tegorocznymi maturzyści słabo opanowali umiejętności streszczenia tekstu nieliterackiego (poziom wykonania zadania: 29%). Streszczenie polega na precyzyjnym określeniu tematu tekstu i wskazaniu, co na dany temat powiedziano w tekście. Streszczenie musi wykazywać adekwatny poziom uogólnienia, akcentujący najistotniejsze kwestie pojawiające się w streszczanym tekście. Poprawna konstrukcja streszczenia, które powinno liczyć od 40 do 60 wyrazów, musi być spójna, logiczna i uporządkowana.

Właściwe rozpoznanie struktury tematyczno-rematycznej tekstu zobowiązuje zdającego do uważnej lektury tekstu źródłowego, podczas której należy przede wszystkim rozpoznać, o czym mowa w tekście oraz co na dany temat zostało powiedziane. Właściwe odczytanie tekstu źródłowego w wymienionych aspektach warunkuje zredagowanie streszczenia poprawnego myślowo i językowo. Maturzysta powinien dostrzec, że tematem tekstu Józefa Tischnera jest problem myślenia; znaczenie myślenia w rozwoju i działaniu człowieka. W swoim tekście Tischner odwołuje się do myśli Martina Heideggera, który uznał, że *jeszcze*

nie myślimy – abiturient powinien w sposób adekwatny przedstawić rozumienie tego problemu przez autora *Co znaczy myśleć?*. Dla przykładu⁵:

Tematem tekstu Józefa Tischnera jest podejście współczesnego człowieka do myślenia. Powołując się na dzieło Heideggera autor zaznacza, że nasze wysokie mniemanie o własnych zdolnościach intelektualnych jest zgubne. Według Tischnera człowiek na nowo powinien ciągle uczyć się myślenia po to, aby dostrzegać błędy, które współczesny świat popełnia, podejmując nieprzemyślane decyzje [49 słów].

Maturzyści bardzo często nieprawidłowo rozpoznawali i określali temat tekstu Tischnera oraz niewłaściwie dookreślali to, co autor tekstu na dany temat powiedział. Na przykład:

Tischner w tekście „Co znaczy myśleć?” pokazuje istotę dzieła pod tym samym tytułem filozofa Martina Heideggera i powtarza za autorem, że tak naprawdę ludzie nie myślą. Uważa on, że myślenia mogą nas, na wzór matki uczącej dziecko, nauczyć filozofowie. Dodatkowo autor uważa, że należy stale uczyć się myślenia [48 wyrazów].

W zacytowanej wyżej wypowiedzi nie określono prawidłowo tematu, a także nie wskazano właściwie, co na dany temat powiedziano w tekście. Ponadto nieprecyzyjny styl poskutkował swego rodzaju alogicznością wypowiedzi (*Tischner w tekście „Co znaczy myśleć?” pokazuje istotę dzieła pod tym samym tytułem filozofa Martina Heideggera...*). Trzeba także zauważyć, że w zacytowanym streszczeniu mamy do czynienia również z falsyfikacją tekstu Tischnera (...*powtarza za autorem, że tak naprawdę ludzie nie myślą*).

Maturzyści nie w pełni opanowali umiejętności związane z koniecznością zachowania wewnętrznej spójności logicznej streszczenia oraz formułowania streszczenia na odpowiednim poziomie uogólnienia treści. Świadczy o tym poniższy przykład:

W tekście Tischnera „Co znaczy myśleć?” mowa o książce Heideggera, która skłoniła autora tekstu do głębokich rozważań. Zdanie „Najbardziej daje do myślenia to, że jeszcze nie myślimy” zszokowało Tischnera. Heidegger dostarczał argumentów popierających jego tezę – pomimo wynalazków nauki człowiek nie myśli. Autor stwierdza, że nauka myślenia, czyli filozofia, jest potrzebna człowiekowi, bo „Myślenie ciągle pozostaje naszą nadzieją” [57 wyrazów]

Poważnym kłopotem w redagowaniu streszczenia jest nieprecyzyjna polszczyzna abiturientów, która negatywnie determinowała sposób przedstawienia zagadnień tekstu Tischnera. Negatywnym przykładem takich streszczeń jest poniższa realizacja zadania:

Józef Tischner w swoim tekście zajmuje się myśleniem. Omawia wynalazki techniki, które są produktami bezmyślnych ludzi i mówi, że trzeba temu przeciwdziałać. Jest zdziwiony, że ludzie nie myślą i mówi, że powinni się tego nauczyć, jak dzieci, które uczą się chodzić.

Redagowanie streszczenia bada umiejętności z obszarów I i III wymagań ogólnych. Tym samym zadanie weryfikuje, czy zdający potrafi wyróżnić argumenty, kluczowe pojęcia

⁵ Cytowane w sprawozdaniu wypowiedzi zdających lub ich fragmenty zapisano zgodnie z oryginałem (zachowano stylistykę, składnię, ortografię i interpunkcję).

i twierdzenia w tekście argumentacyjnym po to, by wykonać określone działania na tekście cudzym. Dotyczy więc umiejętności takiego przekształcania tekstu, by skondensować zawarte w nim myśli z zachowaniem sensu tekstu źródłowego. Oznacza to konieczność przestrzegania zasady mówiącej o minimum słów i maksimum treści. By osiągnąć pożądany efekt, należy nie tylko zrozumieć tekst i wydobyć kluczowe dla niego kwestie, ale także skonstruować wywód logiczny i precyzyjny językowo, podporządkowany streszczanemu pierwowzorowi. Umiejętne stosowanie odpowiednich struktur językowych, służących konstruowaniu streszczenia, musi być podporządkowane następującym czynnościom:

- komponowaniu streszczanego tekstu, np.: porządkowanie, rozpoczynanie, pointowanie, uogólnianie;
- operacjom myślowych, takim jak: wnioskowanie, analizowanie, porównywanie, doprecyzowanie;
- precyzyjnemu definiowaniu, np. *autor wychodzi z założenia/opisuje/podkreśla/rozważa/dostrzega/znajduje*.

WYPRAWIANIE

Stopień opanowania umiejętności sprawdzanych w wypracowaniu

Zadanie 14. dotyczyło opanowania umiejętności związanych z tworzeniem własnego tekstu w odniesieniu do dzieła literackiego zamieszczonego w arkuszu maturalnym. Maturzyści mieli do wyboru: sformułowanie rozprawki problemowej na zadany temat lub napisanie interpretacji tekstu poetyckiego.

Temat pierwszy (*Jak wprowadzenie elementów fantastycznych do utworu wpływa na przesłanie tego utworu? Rozważ problem i uzasadnij swoje zdanie, odwołując się do podanych fragmentów „Wesela”, do całego dramatu Stanisława Wyspiańskiego oraz do wybranego tekstu kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 wyrazów*) traktował o zagadnieniach związanych z elementami fantastycznymi, pojawiającymi się w tekście (kultury), które oddziałują na przesłanie danego tekstu. Natomiast temat drugi (*Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i ją uzasadnij. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 wyrazów*) dotyczył wiersza pt. *Daremne* Anny Kamieńskiej. Zdający mogli zatem wybrać jeden z tematów i zrealizować zadanie w wybranej przez siebie formie wypowiedzi.

W obu przypadkach zdający musieli wykazać się umiejętnością pracy ze źródłowym tekstem literackim. W temat pierwszy wpisane zostało zagadnienie ukierunkowujące maturzystów, których zadanie polegało na skonstruowaniu wypowiedzi argumentacyjnej; punktem wyjścia były dwa fragmenty młodopolskiego dramatu Stanisława Wyspiańskiego. Z kolei temat drugi nie zawierał polecenia ukierunkowanego, a więc wymagał od osoby zdającej samodzielności intelektualnej w sformułowaniu koncepcji interpretacyjnej, odnoszącej się merytorycznie do podanego utworu lirycznego Anny Kamieńskiej.

Realizacja wybranego przez abiturienta tematu musiała być podporządkowana wymaganiom stawianym dłuższej formie wypowiedzi – powinna być merytorycznie poprawna, logicznie uporządkowana, spójna, funkcjonalnie realizująca zamysł kompozycyjny, poprawna stylistycznie i językowo, a także spełniać wymagania formalne, czyli liczyć co najmniej

250 wyrazów (w pracach krótszych ocenia się wyłącznie aspekty merytoryczne wypowiedzi, tj. przedstawione stanowisko osoby zdającej wobec problematyki ujętej w temacie, stopień uzasadnienia stanowiska oraz poprawność rzeczową).

W przypadku rozprawki problemowej osoby zdające zobowiązane były do przywołania i omówienia w charakterze argumentacyjnym innego, wybranego przez siebie tekstu (kultury), funkcjonalnie interpretowanego. Natomiast w przypadku realizacji tematu drugiego należało formułować powiązane z tekstem poetyckim argumenty, potwierdzające sposób odczytania i rozumienia sensu wiersza, oraz funkcjonalnie przywołać co najmniej jeden kontekst (np. historycznoliteracki, filozoficzny, kulturowy), pogłębiający odczytanie utworu lirycznego. Wybierając temat pierwszy, abiturienti musieli sformułować stanowisko własne wobec problemu podanego w poleceniu i merytorycznie je uzasadnić, z kolei w realizacji tematu drugiego należało postawić tezę interpretacyjną lub sformułować hipotezę, czyli koncepcję interpretacyjną wiersza *Daremne*, a także uzasadnić własne stanowisko kontekstami interpretacyjnymi.

Jeżeli wypowiedź osoby zdającej nie miała charakteru argumentacyjnego albo interpretacyjnego (np. zdający nie sformułował adekwatnej do polecenia tezy interpretacyjnej lub sformułował nieadekwatną koncepcję interpretacyjną, np. rozwijając myśli niezwiązane z tekstem, streszczając teksty itp.), wówczas taka praca w całości oceniana była na 0 punktów. W przypadku stwierdzenia w wypowiedzi maturalnej rzeczowego błędu kardynalnego, który świadczył o nieznajomości tekstu kultury czy kontekstu interpretacyjnego, do którego abiturient odwoływał się w wypowiedzi, osoba zdająca otrzymywała 0 punktów.

Temat 1. Jak wprowadzenie elementów fantastycznych do utworu wpływa na przesłanie tego utworu? Rozważ problem i uzasadnij swoje zdanie, odwołując się do podanych fragmentów *Wesela*, do całego dramatu Stanisława Wyspiańskiego oraz do wybranego tekstu kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 wyrazów.

Pierwszy temat, który wymagał napisania rozprawki problemowej, odwoływał się do lektury obowiązkowej zawartej w podstawie programowej. Zadaniem zdającego było merytoryczne rozważanie kwestii związanych z elementami fantastycznymi pojawiającymi się w tekście (kultury), które wpływają na przesłanie dzieła.

W arkuszu egzaminacyjnym zamieszczono dwa fragmenty dramatu *Wesele* Wyspiańskiego; fragment pierwszy pochodził z aktu I, sceny 36. utworu (rozmowa Racheli z Poetą), natomiast fragment drugi z aktu II, sceny 9. (spotkanie Poety z Rycerzem). Abiturient zobowiązany był do zapoznania się z podanymi fragmentami *Wesela* i zrozumienia ich sensu, a tym samym określenia problematyki każdego fragmentu, by na tej podstawie sformułować własne stanowisko adekwatne do polecenia zawartego w zadaniu.

Sformułowanie stanowiska wobec problemu podanego w poleceniu jest punktem wyjścia do skonstruowania logicznych i merytorycznie poprawnych argumentów uzasadniających własne stanowisko w oparciu o podane fragmenty tekstu, w odwołaniu do znajomości treści i problematyki całego młodopolskiego dramatu oraz w odniesieniu do innego tekstu kultury – zgodnie z poleceniem – wybranego przez osobę zdającą.

Zdający formułowali własne stanowisko w odniesieniu do polecenia podanego w treści zadania zwykle już w pierwszym akapicie pracy. Wskazywali zatem, jak wprowadzenie elementów fantastycznych do utworu wpływa na przesłanie tego utworu. Poprawne wyrażenie stanowiska wobec problemu podanego w poleceniu ilustrują poniższe cytaty z wypracowań, w których zdający konstruowali tezę lub hipotezę interpretacyjną w powiązaniu z zagadnieniem wpływu elementów fantastycznych (fantastyki) na przesłanie dzieła, czyli wskazywali na wpisane w tekst (kultury) idee główne czy myśli przewodnie, co znajdowało potwierdzenie w przedstawionej w toku wywodu argumentacji.

Przykład 1.

Ludzi od wieków fascynowały zjawiska nadprzyrodzone. Nic więc dziwnego, że wielu artystów wykorzystywało ten motyw w swoich utworach. Niektórzy czynili to dla samej rozrywki czytającego, lecz dla wielu taki zabieg był celowy i miał wpłynąć na sformułowanie szczególnego przesłania dzieła. Elementy fantastyczne często sprawiają, że przesłanie staje się bardziej wyrazistrze, zostaje w wyjątkowy sposób podkreślone.

Przykład 2.

Fantastyczne wydarzenia pełnią w utworach rozmaite funkcje. Takie motywy upodobało sobie wielu twórców na całym świecie, w tym nasi polscy wieszczę narodowi. Fantastyka pojawia się w literaturze i sztuce od wieków. Wprowadzenie elementów fantastycznych do utworu może wzmacniać jego przekaz.

Nierzadko jednak abiturienti formułowali stanowisko własne, które uznać można było wyłącznie za – co najwyżej – częściowo adekwatne do problemu podanego w poleceniu; zdający w swoich wypowiedziach niejednokrotnie zniekształcali istotę sensu polecenia do zadania bądź wyrażali myśli ogólnikowe i powierzchowne. Zamiast udzielić odpowiedzi na pytanie: „Jak wprowadzanie elementów fantastycznych do utworu wpływa na przesłanie tego utworu?“, koncentrowali się na kwestiach „pobocznych“, luźno powiązanych z tematem (przykłady 3.–6.).

Przykład 3.

Fantastyka występująca w tekstach kultury, umożliwia odbiorcy wyobrażenie sobie pewnych, nieistniejących postaci czy zjawiska. Najczęściej znajduje się ona w bajkach, czy książkach młodzieżowych, ponieważ największe zainteresowanie nimi dotyczy młodych ludzi. Elementy fantastyczne wzbogacają i zaciekawiają odbiorcę, co pozwala na poruszenie wyobraźni.

Przykład 4.

W dzisiejszych czasach coraz więcej ludzi sięga po książki o tematyce fantastycznej. Znudziło się już czytanie kryminałów czy romansów, świat smoków czy magii wydaje się być bardziej interesujący i zachęcający. Jest to też jakiś sposób na ucieczkę od rzeczywistości i problemów. Często czytając takie książki trudno jednoznacznie wyczytać sens, morał, ale nie jest to niemożliwe do osiągnięcia.

Przykład 5.

W utworach literackich autorzy często wprowadzają elementy fantastyczne. Ten zabieg służy różnym celom. Dzięki nim wiele osób interesuje się literaturą. Wprowadza to nastrój tajemniczości, czasem zgrozy. Dla niektórych to po prostu element zaskoczenia. Przez

elementy fantastyczne różnie możemy interpretować utwór i w różnym stopniu może nam się to podobać.

Przykład 6.

Elementy fantastyczne wpływają na nasze emocje, zmieniają nasz nastrój. Fantastyka daje nam się oderwać od świata rzeczywistego. Czytając książkę, która jest pozbawiona elementów fantastycznych czujemy pewien niedosyt, brakuje nam pobudzenia naszej wyobraźni i przeniesienia się myślami do innego świata. Podczas kiedy nasze zmysły zostają pobudzone, książkę czyta nam się znacznie łatwiej, otwierają nam się nowe horyzonty. Czas spędzony z książką staje się przyjemny. Fantastyka daje możliwość oderwania się od szarej rzeczywistości. Uważam, że wprowadzenie elementów fantastycznych do utworu, daje dużo satysfakcji z czytania i bardzo pobudza nasze zmysły.

Na wyrażanie przez zdających stanowiska co najwyżej częściowo adekwatnego do problemu podanego w temacie wpływały nie w pełni poprawne zrozumienie problemu lub nie w pełni poprawne zrozumienie podanych w arkuszu maturalnym fragmentów *Wesela* Wyspiańskiego albo nieznamość całej lektury.

Abiturient mógł w różnorodny sposób sformułować stanowisko własne (np. fantastyka pozwala na uogólnienie wymowy utworu, wzmacnia jego uniwersalny charakter; fantastyka podkreśla i amplifikuje siłę przesłania tekstu itd.), lecz musiał je uzasadnić odpowiednimi przykładami z całego *Wesela*, tym samym wykazać się znajomością i rozumieniem lektury obowiązkowej. Zgodnie z poleceniem maturzysty powinien także przywołać i omówić wybrany przez siebie tekst (kultury), który stanowił istotne merytorycznie uzupełnienie toku argumentacyjnego.

Wymaga się, aby rozprawka problemowa była nie tylko merytorycznie poprawna, ale także strukturalnie odpowiednio zorganizowana. Stanowisko zdającego powinno być więc wyrażone w sposób jasny i klarowny, poprawną i precyzyjną polszczyzną. Wnioski częściowe należy wyraźnie podporządkować myśli głównej wypowiedzi, z zachowaniem spójności lokalnej w obrębie akapitów oraz stosowaniem między akapitami językowych wykładników spójności, które organizują wypowiedź kompozycyjnie. Całość wypracowania argumentacyjnego należy podporządkować przyjętemu założeniu, które w realizacji zadania będzie konsekwentnie myślowo podtrzymywać treści główne, czyli adekwatne do myśli przewodniej pracy. Ważna jest również puenta wypracowania, z logicznego punktu widzenia stanowiąca funkcjonalne podsumowanie wyrażanych treści, domykająca tok wywodu; w zakończeniu wypowiedzi można sformułować określone uogólnienie, wzmocnić tezę czy hipotezę interpretacyjną, postawić frapujące pytania.

Temat 2. Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i uzasadnij ją. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 wyrazów.

Interpretacja tekstu lirycznego wymaga od abiturienta wykazania się umiejętnościami tworzenia dłuższej wypowiedzi odnoszącej się do postawionej przez niego tezy czy zaproponowanej hipotezy odczytania sensu utworu poetyckiego. By móc sformułować adekwatną do tekstu koncepcję jego odczytania, należy przede wszystkim szczegółowo i precyzyjnie zapoznać się z podanym utworem, rozumiejąco przeczytać tekst zarówno na poziomie jego znaczeń literalnych, jak i niedosłownych, ukrytych. Trzeba jednak unikać zbyt

dosłownego czytania wiersza, niewłaściwego odczytywania jego warstwy semantycznej, znaczenia słów czy związków wyrazowych, co skutkować może koncepcją interpretacyjną częściowo sprzeczną z utworem lub nieznajującą potwierdzenia w utworze. Nieumiejętne odczytywanie poetyckich metafor, a tym samym dosłowne ich rozumienie, ilustruje poniższy fragment wypracowania:

Przykład 7.

Wiersz pt. „Daremne” Anny Kamieńskiej opowiada o bagażu, który nosi od dzieciństwa. Zbyt dużo na siebie poetka wzięła, odpuści kiedy jej matka powie, że nie ma sensu dalej ten ciężar ciągnąć. Bagaż nie jest lekki, zawiera liczne przedmioty związane z dzieciństwem [...]. Poetka opowiada o swoim bagażu, chciała przedstawić czytelnikom to, na czym ciężar trzyma. [...] Tematyka wiersza odnosi się do dzieciństwa i ciężaru jaki poetka nosi. Samej poetce jest ciężko nosić ten bagaż, który na siebie nałożyła od dzieciństwa. Może przerwać to tylko jej mądra matka. Poetka wzięła masę rzeczy w ten bagaż. Są to skrzypce, wazon, czy też przedmioty trwalsze – wypchanego głuszca. Wie też, że nie pozbędzie się tych rzeczy dopóki nie dowie się, że to nie ma sensu. Być może przedmioty, które nosi są dla niej ważne i wywołują w niej pozytywne lub negatywne wspomnienia. Czeką, aż jej matka każe jej te wszystkie rzeczy złożyć, wtedy nie musiałaby już nosić tego całego bagażu, który na nią ciąży [...].

Wiersz Kamieńskiej dotyczy m.in. zagadnień związanych z pamięcią, rolą wspomnień w życiu podmiotu lirycznego, znaczeniem przedmiotów i ich miejsca w ludzkiej egzystencji. Jego problematyka dotyczy kwestii rozrachunku z tym, co minione, z przeszłością. Utwór można czytać jako poetycką próbę rozważenia problemu znaczenia dzieciństwa czy roli rodziców w życiu człowieka. To dzieło zachęca do interpretacji z wykorzystaniem wiedzy z zakresu toposu przemijania – to, co przemijające, konfrontowane jest z tym, co trwałe, choć jednak „daremne”. W dobrych realizacjach zadania abiturienti nie tylko adekwatnie do wiersza Kamieńskiej wyrażali własne założenia interpretacyjne, ale przede wszystkim funkcjonalnie podporządkowywali je analizie utworu – taką realizację obrazuje przykład 8.

Przykład 8.

Człowiek w obawie przed swoją tymczasowością często gromadzi przedmioty. Daje się skusić ich trwałości naturze, tak różnej od doczesności swojego ciała. Chce za ich pomocą zamaskować lęk przed nieuchronną śmiercią, używa ich jako swego zabezpieczenia, jakby wierząc, że za ich pomocą przetrwa. Jednak ta droga może prowadzić donikąd, o czym przekonał się podmiot mówiący w wierszu Anny Kamieńskiej „Daremne”. Z utworu wynika, że gromadzenie przedmiotów nie potrafi zmienić przemijalnej natury człowieka.

Przemawiający w pierwszej osobie liczby pojedynczej podmiot, a tym samym bohater („Noszę”, „wiem”), jest obciążony bagażem. Za pomocą wyliczenia wymienia wszystko to, co przez lata objął w posiadanie – wazon, skrzypce... Widać, iż posiadają one dużą wartość sentymentalną – dzięki epitetom zostały dokładnie opisane, wręcz z czułością („Czarny futerał”, „spróchniały kredens”). Mimo że nie mogą być uznane za dzieła sztuki są „trwalsze nad życie” – świadczą o tym choćby skrzypce, pamiątka po ojcu, który może już odszedł, lub dziecinne łóżeczko, dalej małe, choć jego właściciel dawno z niego wyrósł. Podmiot sam przyznaje, że „to nielekkodźwigać tyle rupieci”, ale jest świadomy, że nie będzie w stanie pożegnać się z nimi. W przedmiotach bowiem ukrywają się ulotne jak „cień konia i wozu” wspomnienia, pamiątka po wyrażonych za pomocą metafory „piramidy schodów i drzwi”

domach, które przyszło opuścić. To wszystko zdaje się podmiotowi zbyt trudne do wypuszczenia z rąk. Istnieje tylko jedna droga pozbycia się tego ciężaru – dopiero, gdy „przyjdzie mądra moja matka”, twierdzi osoba mówiąca w wierszu, przyjdzie pozbyć się wszystkiego. Matkę można tu odczytać albo jako faktyczną rodzicielkę, chcącą pomóc podmiotowi przejść do zaświatów, albo jako samą śmierć. Wyraża ona przekonanie że „to nie ma sensu” – te nagromadzone latami przedmioty nie sprawiły, że bohaterowi udało się uniknąć śmierci. Owszem, choć naruszone zębem czasu, przedmioty jednak przetrwały, ich właścicielowi z kolei nie udało się wygrać z przemijaniem. Język utworu jest raczej prosty – poza wyliczeniem, epitetami i metaforą nie ma w nim wielu środków artystycznego wyrazu. Pozbawiony jest także rymów i podziału na strofy (wiersz stychiczny). W przeciwieństwie do wersów, zdania są długie – dzięki temu z utworu wybrzmiewa spokój, wręcz melancholia. Tylko jedno, końcowe zdanie jest dosadne i krótkie, co podkreśla jego stanowczość – „To nie ma sensu”.

Zważając na różne problemy ujęte w wierszu Kamieńskiej, abiturient mógł podjąć próbę lektury hermeneutycznej; osobiste dialogowe spotkanie z tekstem pozwala na jego pogłębiające odczytanie. Zdający musiał jednak uważać, by w swoich konceptualizacjach nie przekroczyć tzw. granic interpretacji, czyli na przykład nie sformułować treści zbyt odległych problemowo od wiersza, które nie znajdują potwierdzenia w niedosłownym jego odczytaniu.

Pominięcie kontekstów interpretacyjnych (np. historycznoliterackiego, historycznego, biograficznego, filozoficznego, kulturowego), służących pogłębieniu odczytania sensu utworu, nie wpływa korzystnie na funkcjonalną analizę i interpretację. Funkcjonalne wykorzystanie kontekstów interpretacyjnych (czego przykładem jest poniżej cytowany fragment interpretacji utworu Kamieńskiej) podnosi jakość wypowiedzi.

Przykład 9.

O tym, że przedmioty nie mogą powstrzymać przemijania, wie także podmiot liryczny wiersza Stanisława Barańczaka pod tytułem „Jeśli porcelana to tylko taka...” W przeciwieństwie do bohatera „Daremne” on już od samego początku wie, że do rzeczy nie wolno się przywiązywać, dlatego sugeruje, żeby posiadać tylko to, czego nie szkoda będzie porzucić – porcelany, która może się rozbić, plany, o których można zapomnieć. Ta refleksja jest dla niego gorzka, ale zdaje się on być raczej pogodzony z krótkością ludzkiego życia.

O swojej nieuchronnej przemijalności przekonany jest także podmiot wiersza „Rzeczy” Jorgesa Borgesa. Znajdujący się u kresu życia, podobnie jak podmiot u Anny Kamieńskiej wymienia swoje przynależności. Wie jednak, że niedługo umrze, wszystkie te przedmioty pozostaną i utracą całą wartość sentymentalną, nadaną im przez swojego właściciela [...].

Należy również zaznaczyć, że realizacja tematu drugiego nie zakłada określonej formy konstrukcji wypowiedzi, co nie jest równoznaczne z przyzwoleniem na dowolność kompozycyjną, przeciwnie – interpretacja wiersza wymaga od abiturienta precyzji językowej i myślenia strukturalnego; kompozycję wypowiedzi trzeba podporządkować przyjętej koncepcji odczytania tekstu lirycznego. Ważny znaczeniowo jest też układ wersyfikacyjny, zastosowane środki artystycznego wyrazu, kompozycja wiersza, jego stylistyczne nacechowanie – niedostrzeżenie i niezrozumienie tych aspektów utworu skutkować może niefunkcjonalną interpretacją. Nieodzownym elementem sztuki interpretacji jest również umiejętność wykorzystywania wiedzy z zakresu poetyki, co bezpośrednio oddziałuje na jakość wyrażanych treści. Abiturient zobowiązany jest formułować myśli poprawną

polszczyzną, organizować porządek argumentacyjny, odpowiadający prezentowanej, merytorycznie uzasadnionej argumentacji.

Analiza realizacji tematu pierwszego oraz tematu drugiego wykazała, że dla zdających tworzenie dłuższej formy wypowiedzi jest zadaniem niełatwym; na poziomie treści poziom wykonania zadania wyniósł 46%. W przypadku rozprawki problemowej kłopotliwe okazało się pełne i adekwatne do polecenia sformułowanie tezy lub hipotezy interpretacyjnej oraz jej uzasadnienie. Ci zdający, którzy wybrali do realizacji temat drugi, borykali się z koniecznością wyrażenia w pełni zgodnej z tekstem poetyckim koncepcji interpretacyjnej i jej uzasadnieniem merytorycznym, znajdującym potwierdzenie w wierszu i przywołanych kontekstach. Zdający popełniali błędy rzeczowe, także o charakterze interpretacyjnym (poziom wykonania zadania: 66%), które negatywnie warunkowały realizację wybranego tematu. Prawidłowe komponowanie wypowiedzi okazało się dla zdających umiarkowanie trudne (65%). Z kolei umiejętność posługiwania się poprawnym językiem zdający opanowali na poziomie niezadowalającym (poziom wykonania zadań: poprawność językowa – 44%, poprawność zapisu – 40%). Najlepiej opanowano umiejętności związane ze spójnością lokalną w obrębie akapitów (76%) oraz stosownością stylu (75%).

POZIOM ROZSZERZONY

Stopień opanowania umiejętności sprawdzanych wypracowaniem

Arkusz egzaminacyjny zawierał dwa tematy wypracowań do wyboru. Każdy z tematów wymagał wyboru odpowiedniej formy: wypowiedzi argumentacyjnej (np. esej, rozprawka) lub interpretacji porównawczej. Integralnymi częściami tematów były przywołane teksty (na poziomie rozszerzonym są to zazwyczaj teksty spoza podstawy programowej) i to one stanowią dla zdającego punkt wyjścia. Do tematu pierwszego załączony był tekst o charakterze krytycznoliterackim, natomiast temat drugi wymagał od osób zdających zapoznania się z dwoma utworami poetyckimi, pochodzącymi z różnych okresów historycznoliterackich.

W obydwu tematach merytoryczność wypowiedzi sprawdzały kryteria A i B (za nie zdający mógł otrzymać maksymalnie 18 punktów). Wpływ na jakość wypowiedzi miały także trafnie przywołane konteksty, poprawność merytoryczna przytoczonych w funkcji argumentacyjnej tekstów kultury, zamysł kompozycyjny (dostosowany do wybranej formy wypowiedzi), spójność lokalna w obrębie akapitów i spójność międzyakapitowa. Piszący miał napisać tekst uporządkowany, wewnątrznie spójny, zgodny z normami językowymi i stylistycznymi, a także rozbudować swoją pracę do minimum 300 słów.

Jeśli w kryterium A praca została oceniona na 0 punktów, egzaminator nie przyznawał punktów w pozostałych kryteriach. W przypadku prac niespełniających wymogu objętości, przyznawano punkty jedynie w kategoriach A, B i C (poprawność rzeczowa). Jeżeli w realizacji zadania pojawiał się błąd merytoryczny, który klasyfikowano jako kardynalny, wówczas zdający otrzymywał 0 punktów.

Wypowiedź argumentacyjna

Temat 1. Określ, jaki problem podejmuje Bożena Chrzóstowska w podanym tekście. Zajmij stanowisko wobec rozwiązania przyjętego przez autorkę, odwołując się do tego tekstu oraz innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 wyrazów.

Tekstem źródłowym dla wybierającego temat pierwszy był fragment książki Bożeny Chrzóstowskiej *Lektura i poetyka*, zatytułowany *Prawda i „zmyślenie” literackie*. Zadanie sprawdzało szereg umiejętności:

- napisania wypowiedzi argumentacyjnej
- rozumienia załączonego tekstu krytycznoliterackiego
- dostrzeżenia głównego problemu tekstu oraz osadzenia go w szerszym kontekście
- sformułowania i odtworzenia zasadniczych tez tekstu wyjściowego
- określenia własnego stanowiska wobec stanowiska autora tekstu źródłowego
- przejścia od rozważań teoretycznych do analizy konkretnych tekstów kultury w związku z omawianym problemem, uzasadniających własne zdanie
- posługiwania się kategoriami estetycznymi, pojęciami abstrakcyjnymi, terminologią teoretycznoliteracką
- stosowania pojęć genologicznych

- formułowania spostrzeżeń interpretacyjnych
- podsumowywania obserwacji analitycznych
- syntetyzowania i uogólniania wywiedzionych wniosków.

Początkiem każdej pracy z tekstem jest jego skrupulatna i rozumiejąca lektura. Zdający powinien w sposób szczegółowy analizować tekst Bożeny Chrzęstowskiej na poziomie logiki wywodu i warstwy znaczeniowej. Rozumiejące odczytanie załączonego w arkuszu maturalnym tekstu musi być ukierunkowane na określenie głównego problemu wypowiedzi oraz nazwanie i odtworzenie autorskiego rozwiązania tego problemu. Realizując zadanie, zdający powinien najpierw szukać odpowiedzi na następujące pytania:

- O czym jest tekst?
- Jaki problem został w nim poruszony?
- Jakie argumenty wykorzystuje autorka i jakimi przykładami posługuje się w celu przedstawienia problemu?
- Jakie rozwiązanie problemu proponuje?

Tekst Bożeny Chrzęstowskiej dotyczy kwestii, czy literatura, będąc fikcjonalną, służy rozważeniu ważnych dla pisarza idei. To zagadnienie związane jest z fikcjonalnością literatury i implikowanych przez kategorię „fikcja literacka” teoretycznych zagadnień ideowych. Podkreślmy, że jeżeli zdający zawęził swoje spostrzeżenia do relacji między prawdą historyczną lub życiową a jej przedstawieniem w utworze literackim (prawdą a fikcją), to takie rozpoznanie problemu tekstu Chrzęstowskiej traktowane było jedynie jako częściowe rozpoznanie problemu.

Zagadnienie literatury jako fikcji oraz kwestie powiązane z kategoriami prawdy/fałszu/zmyślenia w odniesieniu do tekstów literackich umożliwiały osobom zdającym wyrażenie własnego stanowiska w różnych formach: zgody z rozwiązaniem problemu przyjętym przez autorkę; polemiki; zajęcia stanowiska ambiwalentnego, wskazującego na niemożność rozstrzygnięcia kwestii głównej podjętej w *Prawdzie i „zmyśleniu” literackim*.

Trudnością dla zdających okazywało się jednak nie tylko nie w pełni poprawne rozpoznanie problemu głównego przedstawionego w tekście Chrzęstowskiej, ale również rozumienie kategorii „fikcja literacka”, często mylonej z innymi kategoriami czy terminami, np. fantazja, fantastyka. W efekcie zdający konstruowali wypowiedzi zniekształcające sens tekstu podanego w arkuszu maturalnym (przykłady 1.–6.).

Przykład 1.

*Kochanowski pozwala sobie w *Trenach* na fikcję literacką, ponieważ odejście od faktów nie wpływa na ostateczny kształt historii [...].*

Przykład 2.

*W „*Cierpieniach Młodego Wertera*”, również można doszukać się zmyślenia literackiego [...].*

Przykład 3.

*To właśnie w tej scenie [Widzenie Ks. Piotra] ukazuje się fikcja literacka, która niesie swoją prawdę, ideę. [...] W kolejnej scenie „*Dziadów*” cz. III – „*Sen Senatora*” również występuje fikcja literacka [...].*

Przykład 4.

Sytuacja przedstawiona w dramacie [w Kordianie Juliusza Słowackiego] nie mogła być faktem historycznym, jest więc fikcją literacką. [...] Fikcja literacka najpełniej ujawnia się podczas monologu Kordiana [...].

Przykład 5.

Fikcję literacką zastosował również ojciec Cezarego Baryki wobec syna w „Przedwiośniu” Stefana Żeromskiego. [...] Fikcja szklanych domów była młodemu Cezarowi potrzebna by dorosnąć i dojrzeć do pewnych spraw narodowo-wyzwoleńczych.

Przykład 6.

Literaturę fantastyki, często zarzucano też Tadeuszowi Borowskiemu, po opublikowaniu jego opowiadań [...].

Mankamentem wielu realizacji zadania było literalne odtwarzanie tekstu Bożeny Chrzęstowskiej (przykład 7.). Zdający niejednokrotnie autonomizowali poszczególne fragmenty tekstu, nie potwierdzając tym samym rozumienia problemu głównego i nie wskazując na kwestię dotyczącą rozwiązania problemu przedstawionego w tekście przez autorkę.

Przykład 7.

[...] Fikcja w rozumowaniu logicznym jest nieistniejącym, nierealnym zlepkiem sytuacji. Jednakże w sztuce jest to niepoprawne stwierdzenie. Nie można porównywać tego do świata przedstawionego w tekście. Dzieło posługuje się wewnętrznymi prawami logiki, którą wykreował sam autor. To on odpowiada za znajdujący się w nim fałsz lub prawdę. Rzeczywistość będąca w danym utworze działa na zasadzie domysłów, wspólnych symboli i motywów, charakterystycznych dla konkretnej epoki czy nurtu. [...].

Literalne odtwarzanie tekstu nie jest umiejętnością oczekiwaną, gdyż nie świadczy o rozumieniu złożoności problemów teoretycznoliterackich, przedstawionych w tekście Bożeny Chrzęstowskiej podanym w arkuszu egzaminacyjnym.

Interpretacja porównawcza

Temat 2. Dokonaj interpretacji porównawczej podanych tekstów. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 wyrazów.

Przedmiotem interpretacji porównawczej były wiersze: *Do snu* Jana Kochanowskiego oraz *Język snu* Zbigniewa Herberta. W realizacji tej formy wypowiedzi, jaką jest interpretacja porównawcza bez wskazówki interpretacyjnej, oczekiwano od zdającego wykazania się umiejętnościami:

- napisania analizy porównawczej
- sformułowania tezy/hipotezy interpretacyjnej zestawiającej podane teksty liryczne
- rozumienia i interpretowania tekstów lirycznych
- posługiwania się terminologią teoretycznoliteracką
- określenia płaszczyzn porównywania utworów

- rozróżniania pojęć z zakresu poetyki (np. podmiot liryczny, adresat, bohater liryczny)
- określania sytuacji lirycznej
- dostrzeżenia związku między problematyką tekstu a doбором środków poetyckiego wyrazu
- czytania tekstu literackiego na poziomie metafor czy języka symbolicznego
- rozumienia elementów kompozycji tekstu literackiego i ich funkcji
- przywołania właściwych kontekstów
- uogólniania i wnioskowania.

Formuła tematu drugiego wskazuje, że zdający ma dokonać interpretacji porównawczej utworów (poetyckich) na różnorodnych poziomach ich konceptualizowania. Abiturient powinien zatem dostrzec wspólne tekstom problemy i merytorycznie je uzasadnić w swojej wypowiedzi.

Główne zadanie w realizacji tematu drugiego polega zatem na wyszukiwaniu oraz przetwarzaniu tekstowych informacji, ujawniających obszary wspólne tekstom. Jeśli zdający omawiał teksty niezależnie od siebie, bez wskazywania różnic czy podobieństw między nimi, tym samym nie realizował formuły egzaminu.

Napisanie dobrej interpretacji porównawczej wymaga od zdającego precyzji językowej i myślowej, ujawniającej rzetelną pracę z podanymi tekstami. Skonstruowanie interpretacji porównawczej, która będzie trafnie i w sposób pogłębiony zestawiać ze sobą teksty, wymaga od abiturienta wykorzystania umiejętności analitycznych, wypracowywanych w czasie szkolnej polonistycznej edukacji.

Zdający, którzy wybrali do realizacji temat drugi, zwykle potrafili wykazać elementy łączące porównywane teksty, choćby na elementarnym poziomie funkcjonowania w nich motywu snu, co sugerują już same tytuły wierszy. Odczytanie z utworów przedstawionych w nich koncepcji człowieka, życia wewnętrznego jednostki ludzkiej, marzeń czy lęków ludzkich „materializujących” się w snach – oto kilka podstawowych poziomów porównywania tekstów.

Zdający mieli kłopoty z funkcjonalnym interpretowaniem różnych konstrukcji podmiotów lirycznych w wierszach, omówieniem sytuacji lirycznych, funkcjonalną analizą kompozycji utworów czy zagadnień poetyckich związanych ze stylem wypowiedzi lirycznych. O ile tekst Jana Kochanowskiego sytuowany był raczej we właściwych kontekstach interpretacyjnych (np. idee renesansowe), o tyle utwór Zbigniewa Herberta okazywał się dla abiturientów niejednoznaczny w interpretacji; Herbertowski *język snu*, *język słodkiej grozy* był metaforą trudną do funkcjonalnego przedstawienia – w tym przypadku zamiast rzeczowej analizy i interpretacji utworu niejednokrotnie otrzymywaliśmy wypowiedź, w której zdający, odczytując wiersz, w określonym stopniu zniekształcał jego sens, co ilustrują poniższe przykłady.

Przykład 8.

Odmienne przedstawiony został motyw snu w tekście Zbigniewa Herberta pod tytułem „Język snu”. [...] Podmiot liryczny przed zapadnięciem w sen, robi czynność, wykonywaną przez większość ludzi, a jest nią nakręcenie zegarka, tak zwykła i prosta czynność sprawia, że utożsamia się z ludźmi na całym świecie. Zmienia się to jednak, kiedy zasypia, gdyż

w przeciwieństwie do innych ludzi, podmiot staje się narratorem swych snów, decyduje o tym, co się w nich wydarzy. Fascynuje go język snu, który nie przestrzega żadnych zasad, jest skomplikowany i całkowicie nikomu nie znany. Sen daje mu radość, a przebudzenie zamyka drogę do nawet minimalnego poznania zasad i języka snu. Podmiot liryczny nazywa go „czystym językiem słodkiej grozy” co może świadczyć o tym, że w śnie można przeżywać cudowne chwile, ale też chwile grozy, niebezpieczeństwa, którego ludzie nie są w stanie zwykle doświadczyć w prawdziwym życiu.

Przykład 9.

Podmiot liryczny podkreśla, że czuje się jak narrator, dużo mówi. Wynika więc z tego, że w życiu realnym nie może powiedzieć wszystkiego tego, co chce. [...] Podmiot liryczny mówi o spaniu w miejscu kota, co może sugerować jego brak czasu na tęże czynność. [...] W pracy Zbigniewa Herberta pt. „Język snu” ciało raz jeszcze zostało ukazane jako niezdolne do marzeń sennych, tylko do powrotu do świata – słodkiej grozy.

Przykład 10.

Herbert spada nie jako z piedestału, z wyżyn, z czasów gdy być może miał jeszcze siły witalne. Teraz kiedy może traci już zapał, chęć do tworzenia usuwa się w kąt na miejsce zwierzaka domowego, jakim jest kot, oczekując na senne rozstanie ze światem żywych. Kiedy odejdzie wśród dźwięków melodii język snu, który nie jest w stanie się zmęczyć, nagle przestanie mówić i skończy się noc, a nastanie nowy dzień w innej rzeczywistości [...].

Funkcjonalne odczytanie metafory narracyjnego języka snu, o którym mówi podmiot liryczny utworu Herberta, w najwyższym stopniu warunkowało właściwe rozumienie sensu wiersza, porównywanego z sensem dzieła Kochanowskiego. Poniższy przykład jest ilustracją funkcjonalnego rozwiązania zaproponowanego przez zdającego.

Przykład 11.

Jednak tym, co najbardziej zajmuje Herberta jest język snów. „a nade wszystko / gadam” stwierdza podmiot liryczny. Nie poprzestaje na oglądaniu obrazów podsuwanych mu przez wyobraźnię, ale opowiada wyśnione historie. Nadaje im narrację. Język snu, porzuca wszelkie reguły. Nie krępuje go gramatyka ani fonetyka. Herbert parokrotnie powtarza w wierszu słowo „język”, stawiając przy nim kolejne epitety. Język sennych marzeń jest piękny, dalekosiężny, zwiewny, czysty. Nie podlega zmęczeniu.

W obydwu utworach sen nie dostarcza jedynie wrażeń wzrokowych. Kochanowski pisze o dźwiękach wydawanych przez wszechświat. Dusza będzie mogła usłyszeć piękną melodię – harmonię sfer. W wierszu Herberta podmiot liryczny mówi o „stękaniej melodii”, która dobiega do jego uszu. Może być ona jeszcze częścią języka snów. Możliwe jednak, że dochodzi z zewnętrznego świata i budzi uśpionego. W wierszu czytamy dalej, że zamyka ona język snu.

[...] Sen może nam się [...] wydać nie tylko fascynujący, ale też przerażający. Dobrze oddaje to ostatni wers utworu Herberta. Senne słowa to „język słodkiej grozy”.

Podobnie jak w 2019 roku – mimo że temat drugi nie był wybierany często – dobrych i wysoko ocenionych realizacji interpretacji porównawczej było więcej niż w przypadku realizacji tematu pierwszego.

Szczególnej uwagi wymaga kwestia dotycząca umiejętności posługiwania się poprawnym językiem w wypowiedziach pisemnych na poziomie rozszerzonym. Dokonana w tym zakresie analiza wykazuje, że zdający, podobnie jak w przypadku prac pisanych na poziomie podstawowym, umiejętność posługiwania się poprawnym językiem opanowali w stopniu niezadowalającym (poziom wykonania zadań – poprawność językowa: 34%, poprawność zapisu: 32%).

Wnioski i rekomendacje

1. Analiza wyników zdających oraz umiejętności badanych poszczególnymi zadaniami w arkuszach egzaminacyjnych skłania do konstatacji, że na egzaminie maturalnym z języka polskiego na poziomach podstawowym i rozszerzonym trudności sprawia abiturientom rozumiejące odczytywanie sensów dosłownych i niedosłownych zarówno tekstów nieliterackich, jak i literackich. Wciąż rekomenduje się konieczność udoskonalania umiejętności uczniów w zakresie odbioru wypowiedzi i zawartych w nich informacji, rozpoznawania znaczeń literalnych i nieliteralnych, na poziomach struktur i treści tekstów.
2. Podobnie jak w latach poprzednich maturzyści słabo radzą sobie z umiejętnością redagowania streszczenia tekstu nieliterackiego. Trudnością jest odczytanie tekstu i wydobywanie z niego kluczowych kwestii, umożliwiających zwięzłe przedstawienie treści i problematyki materiału źródłowego. Sporym kłopotem jest nie tylko syntetyzujące wydobywanie treści głównych z tekstu nieliterackiego, ale także sformułowanie myśli językiem jasnym i zrozumiałym dla odbiorcy, zwięzłym oraz poprawnym stylistycznie. Zaleca się zintensyfikowanie ćwiczeń polegających na doskonaleniu umiejętności streszczania tekstów nieliterackich o określonej objętości.
3. Kwestią istotną jest fakt, że wypowiedzi maturzystów nie satysfakcjonują w zakresie poprawności językowej, ortograficznej oraz interpunkcyjnej. Zdający popełniają liczne błędy językowe i zapisu, klasyfikowane jako nierażące i rażące, które znacząco obniżają wartość pracy. Kłopotem dla maturzystów jest budowanie zdań poprawnych składniowo, stylistycznie i leksykalnie. Wypracowywanie w uczniach umiejętności poprawnego wysławiania się w piśmie jest jednym z najbardziej kluczowych zadań stojących przed nauczającymi. Zasady jasności i klarowności stylu wypowiedzi muszą być nieustannie kształtowane w procesie nauczania, gdyż poprawność językowa warunkuje poprawność myśli wyrażanej językiem. Dlatego zaleca się w procesie edukacji polonistycznej zwiększenie liczby ćwiczeń mających na celu rozwijanie kompetencji językowych i świadomości językowej uczniów, bo im wyższy stopień opanowania tych umiejętności, tym bardziej komunikatywne wypowiadanie się, przedstawianie własnego stanowiska i jego uzasadnianie.